

ÉÉN DIGITALE ONDERWIJSIDENTITEIT VOOR MBO, HBO EN WO

Het mbo, hbo en wo werken toe naar één gezamenlijke digitale onderwijsidentiteit. Dat maakt studentmobiliteit tussen instellingen makkelijker, biedt lerenden meer regie over eigen gegevens en vermindert foutgevoelig administratief handwerk bij onderwijsinstellingen.

In dit paper leggen we uit hoe SURF kijkt naar én werkt aan een digitale identiteit voor het vervolgonderwijs. Het eerste deel gaat over waarom één digitale onderwijsidentiteit belangrijk is en wat we er onder verstaan. In het tweede deel bespreken we belangrijke bouwblokken. In het derde deel gaat het over de implementatie in Nederland en over afstemming met Europese ontwikkelingen.

1. VISIE OP DIGITALE ONDERWIJSIDENTITEIT

We maken eerst duidelijk waarom één digitale onderwijsidentiteit voor het vervolgonderwijs belangrijk is. En ook: wat bedoelen we eigenlijk met één digitale onderwijsidentiteit en wat zijn daarbij aandachtspunten?

Naar één digitale onderwijsidentiteit voor mbo, hbo en wo

De vraagstukken in de samenleving en op de arbeidsmarkt, en de veranderingen in behoeften van lerenden, vragen om wendbaar onderwijs en leren zonder drempels. Daarom werken het mbo, hbo en wo aan het vormgeven van een onderwijssector die door de lerende ervaren wordt als één samenhangende onderwijsruimte, waarin alle lerenden regie hebben op hun eigen leerroute zonder administratieve drempels – zowel voor de oorspronkelijke student als de leven lang lerende. Zo kunnen onderwijsinstellingen iedere lerende het best passende onderwijs bieden. Om dit logistiek en administratief waar te maken, is het zinnig als lerenden één instellingsonafhankelijke, digitale identiteit hebben waarmee ze bij iedere onderwijsinstelling terecht kunnen. Een identiteit die bij je blijft tijdens alle stappen in het onderwijs, ook als je wisselt van onderwijsinstelling en bij je blijft nadat je opleiding is afgerond. En dus niet,

zoals nu, een aparte identiteit bij iedere instelling waar iemand een opleiding, vak of cursus volgt, inclusief een hoop regelwerk om studieresultaten die behaald zijn bij de ene instelling in de administratie van de andere te krijgen. Identiteiten die bovendien verdwijnen zodra het onderwijs is afgerond.

De voordelen van één digitale onderwijsidentiteit zijn:

- het stelt de lerende in het onderwijs centraal: je beweegt als persoon door het onderwijs en door systemen, niet andersom;
- het vergemakkelijkt mobiliteit van lerenden tussen opleidingen, instellingen en tussen sectoren;
- het ondersteunt een leven lang leren, omdat de onderwijsidentiteit ook na de oorspronkelijke opleiding kan blijven bestaan, en lerenden daar blijvend bewijzen van hun resultaten aan kunnen koppelen;
- het faciliteert de ontwikkeling naar één makkelijk toegankelijke onderwijsruimte, in Nederland, Europa en daarbuiten.

Voorzieningen rond identiteit in eigen hand houden

Bij het werken aan één onderwijsidentiteit is het niet alleen belangrijk dat lerenden regie hebben over hun gegevens. Het is ook essentieel dat de onderwijssector zeggenschap heeft én houdt over het digitale landschap rond identiteit. Identiteit speelt namelijk een sleutelrol bij het toegang bieden tot en het gebruiken van cruciale digitale onderwijssystemen, zoals digitale leeromgevingen en de studentadministratie. Als onderwijsinstellingen dat omwille van ontzorgen, efficiëntie en gebruiksgemak volledig aan marktpartijen overlaten, dan ontstaat het risico dat het onderwijs afhankelijk wordt van leveranciers en daar geen gemakkelijke weg meer uit is. Belangrijke publieke waarden voor het onderwijs, zoals privacy, keuzevrijheid, transparantie en digitale onafhankelijkheid, kunnen het dan afleggen tegen commerciële belangen.

Digitale onderwijsidentiteit en de voorzieningen daaromheen zijn zó belangrijk voor de digitale soevereiniteit van het onderwijs, dat de onderwijssector deze zelf moet organiseren om publieke waarden te kunnen waarborgen. Als mbo, hbo en wo dat gezamenlijk doen ruilen individuele instellingen wat bewegingsruimte in om eigen digitale oplossingen te kiezen, maar ze krijgen er als gezamenlijke onderwijssector juist autonomie voor terug.

Bsn en DigiD voor onderwijs?

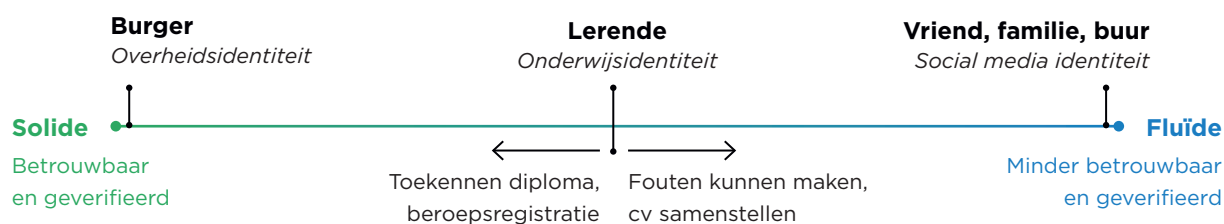
Voor burgerzaken heeft een inwoner van Nederland ook al één digitale identiteit, namelijk de combinatie van burgerservicenummer (bsn) en DigiD. Is het mogelijk die te benutten voor de digitale onderwijsidentiteit? Nee, het bsn en DigiD zijn daarvoor niet bruikbaar. Dat hoeft ook niet: een mens heeft identiteiten in verschillende contexten, als mens én in digitale systemen. Als burger zijn andere kenmerken relevant dan als student of patiënt. Het is heel goed voorstelbaar dat een levenslange digitale onderwijsidentiteit in de toekomst onderdeel is van een aantal digitale kernidentiteiten, naast bijvoorbeeld die voor overheid, werk, financiële zaken, zorg en sociale activiteiten. Vanwege de privacy van gebruikers, maar ook om operationele redenen is het verstandig deze identiteiten in digitale systemen niet allemaal met elkaar te verknopen.

DigiD en het onderwijs

DigiD werkt met het burgerservicenummer (bsn), een uniek persoonsgebonden nummer dat iedere Nederlandse burger krijgt bij inschrijving in de Basisregistratie Personen. Het gebruik van het bsn is goed beschermd.

DigiD is niet goed bruikbaar in het onderwijs. Daar zijn verschillende redenen voor:

- De inzet van DigiD is alleen toegestaan in processen die specifiek zijn benoemd in een wet. Het onderwijs mag DigiD bijvoorbeeld gebruiken bij het inschrijven voor een opleiding. DigiD is niet toegestaan voor andere processen, zoals toegang krijgen en dagelijks inloggen bij specifieke applicaties.
- De Rijksoverheid heeft de regie over DigiD, de eindgebruiker heeft geen invloed op welke gegevens eraan zijn gekoppeld.
- Werken met DigiD zou betekenen dat applicaties het gevoelige burgerservicenummer ontvangen en een persoon hier direct aan kunnen herkennen. Met als risico dat er een zeer persoonlijk profiel van iemand kan worden opgebouwd, zonder dat iemand hier weet van heeft.

Figuur 1: betrouwbaarheid verschillende type identiteiten

Identiteit is een unieke optelsom van eigenschappen

Identiteit is wie je bent – als mens én als digitale gebruiker. In het sociale leven is identiteit de optelsom van eigenschappen die je uniek maken: denk aan je naam, waar je vandaan komt en wat je doet. Je identiteit komt tot uiting in uiteenlopende contexten, zoals vriend, lerende, collega of ouder. Die contexten verschillen en kunnen veranderen, maar ze horen allemaal bij jou.

In digitale systemen draait identiteit vooral om herkenning: kunnen aantonen wie je bent, welke kenmerken bij je horen, wat je kunt en wat je mag doen. Binnen het onderwijs hebben we het dan bijvoorbeeld over: je bent student, hebt studieresultaten behaald, hebt toegang tot een digitale leeromgeving en mag gebruik maken van abonnementen en applicaties van een instelling.

Kortom: je identiteit is niet alleen wie je bent in de echte wereld, maar ook hoe je wordt herkend en gerepresenteerd in digitale systemen. Beide gaan hand in hand.

Meer regie bij de lerende

Één onderwijsidentiteit plus de mogelijkheid als gebruiker zelf gegevens al dan niet te delen, geeft de lerende meer regie. Onder regie verstaan we hier dat lerenden inzicht hebben in wat er met hun gegevens gebeurt en dat ze waar daar mogelijk invloed en keuzes over hebben. Volledige keuzevrijheid is in de context van onderwijs niet mogelijk; bepaalde gegevens zijn noodzakelijk voor het verzorgen van onderwijs. Zo moet een docent de studievoortgang van een lerende kunnen volgen en heeft een onderwijsinstelling bevestigde studieresultaten nodig om een diploma te verlenen.

Identiteit in het sociale bestaan	Identiteit in de digitale onderwijswereld
Wie je bent – een uniek mens	Kenmerken herleidbaar tot één specifiek persoon
Wat bij je hoort	Kenmerken die bij je horen als persoon, zoals je adres, maar bijvoorbeeld ook dyslexie
Wat je kunt	Verifieerbare competenties en kwalificaties, zoals diploma's en micro-credentials
Wat je mag	Bevoegdheden die horen bij je rol binnen de onderwijsinstelling (zoals lerende, docent, onderzoeker, etc), autorisatie(s) die je zijn toegewezen

Figuur 2: sociale identiteit versus identiteit in de digitale onderwijswereld

Self Sovereign Identity

Self sovereign identity (SSI) is een begrip dat vaak valt in de context van identiteit en eigen regie, als alternatief voor hoe identiteit nu meestal is geregeld. In essentie is SSI een digitale identiteit die gebruikers zelf maken en beheren, met volledige controle over eigen identiteitsgegevens. In het onderwijs is SSI in zijn zuiverste vorm niet toepasbaar, omdat volledige controle over eigen gegevens voor een lerende niet mogelijk is.

Regie bij de lerende sluit goed aan op het gegeven dat een onderwijsidentiteit solide en fluïde elementen heeft. Met solide bedoelen we dat bijvoorbeeld het toekennen van een diploma of een beroepsregistratie een heel betrouwbaar proces moet zijn. Degene die een diploma ontvangt moet ook echt degene zijn die het heeft behaald. Fluïde betekent dat lerenden soms zelf moet kunnen kiezen welke informatie zij wel of niet over zichzelf willen delen. Is het bijvoorbeeld nodig dat een docent van een vervolgopleiding weet met welke beoordeling je je eerste stage hebt afgerond? Onderwijs is om te leren en mensen – in het bijzonder jongeren – moeten de ruimte hebben om zich te ontwikkelen, te kunnen veranderen en te kiezen hoe ze zich willen presenteren.

Samengevat

Één digitale onderwijsidentiteit voor het vervolgonderwijs bevordert studentmobiliteit en een leven lang leren. Het stelt de lerende in het onderwijs centraal, in plaats van digitale systemen. Als lerenden kunnen kiezen of zij gegevens al dan niet delen, geeft ze dat meer regie over hun identiteit – net zoals mensen dat in het dagelijks leven hebben. Door het digitale landschap rond onderwijsidentiteit in eigen hand te houden, versterkt de onderwijssector zijn digitale soevereiniteit.

2. BELANGRIJKE BOUWBLOKKEN

Om één digitale onderwijsidentiteit te realiseren, zijn een aantal bouwblokken nodig. De belangrijkste die we hier bespreken zijn eduID en de wallet. Bij beide spelen organisatorische afspraken en vertrouwen een cruciale rol en daarom gaan we ook kort in op het belang van vertrouwensnetwerken.

eduID: fundament voor een Nederlandse digitale onderwijsidentiteit voor mbo, hbo en wo

eduID vormt het fundament van één digitale onderwijsidentiteit voor het Nederlands vervolgonderwijs. Het is een persoonsgebonden, eenduidige basisidentiteit om overal in het mbo, hbo en wo aan te tonen wie je bent. eduID gebruikt een minimale set gegevens om voor verschillende toepassingen goed te werken, namelijk voornaam, achternaam, e-mailadres, rol bij de instelling(en) en meerdere identifiers. Andere gegevens slaat eduID zelf niet op. Er worden niet meer gegevens verwerkt dan strikt noodzakelijk, privacy is gewaarborgd en data blijft zoveel mogelijk bij de bron.

eduID is klaar voor gebruik en staat aan het begin van brede implementatie in het vervolgonderwijs. Op termijn kunnen lerenden bij inschrijving voor een opleiding een nieuwe eduID aanmaken of bestaande eduID koppelen. Het mbo, hbo en wo hebben zich gecommitteerd om eduID in 2031 bij 90% van de instellingen te hebben geïmplementeerd.

Identifier

Een identifier is informatie om een persoon digitaal te herkennen, bijvoorbeeld een nummer. eduID gebruikt specifieke identifiers voor specifieke diensten. Doordat we voor iedere dienst een aparte identifier gebruiken, kan informatie uit verschillende systemen alleen met goedkeuring van de gebruiker worden gekoppeld.

Wallet: een digitale portemonnee om gegevens uit te wisselen

Een wallet is een digitale portemonnee om gegevens over jezelf te bewaren en uit te wisselen. Vanaf 2027 moeten EU-lidstaten een wallet aanbieden aan burgers, gebaseerd op afgesproken standaarden en met vergelijkbare gebruikservaring. Wallets bieden interessante mogelijkheden voor het onderwijs. Er zijn kansrijke toepassingen voor toegang tot onderwijs en digitale systemen (via onder andere eduID) en voor het uitwisselen van studieresultaten, waarbij de lerende met de wallet regie houdt over eigen gegevens. Belangrijk om te benadrukken: eduID kan in een wallet zitten – zoals je identiteitskaart in je portemonnee – dus een wallet is géén vervanger van eduID.

Hoe werkt het? Met een wallet kan een lerende verifieerbare gegevens verzamelen bij een issuer (uitgever). Dat is bijvoorbeeld een onderwijsinstelling

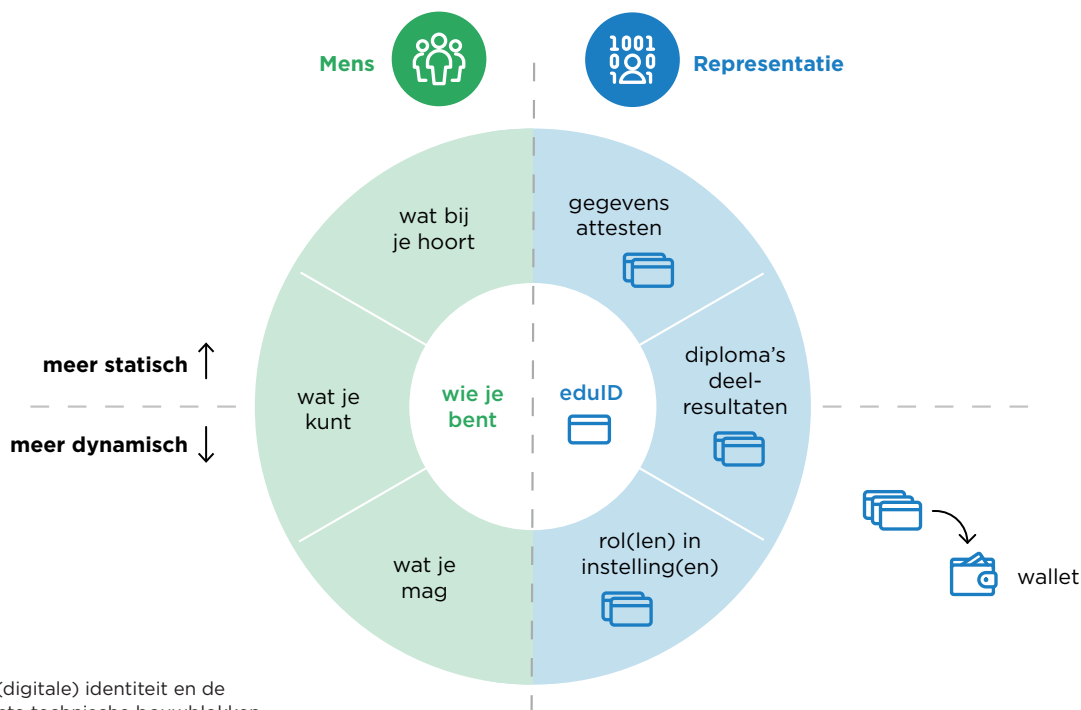
Figuur 3: rol wallets lerenden ten opzichte van issuers en verifiers

waar een studieresultaat is behaald. Als een andere onderwijsinstelling voor een toelating of vrijstelling een bevestiging van dat studieresultaat nodig heeft (die instelling is dan een verifier of verifiërende partij), kan de lerende het studieresultaat delen. Omdat het studieresultaat digitaal is ondertekend door de issuer, zijn de gegevens betrouwbaar.

Voordelen van het werken met een wallet zijn:

- De lerende staat tussen issuer en verifier; door deze 'knip' kan de lerende zijn privacy beter beschermen.
- De lerende hoeft alleen te delen wat nodig is. Er zijn maatregelen in de maak om gebruikers te beschermen tegen het delen van meer gegevens dan nodig zijn.
- Dankzij een onderliggend vertrouwensnetwerk van issuers en verifiers kan controle geautomatiseerd plaatsvinden en is handmatig werk niet meer nodig.

Onze visie op (digitale) identiteit en de belangrijkste technische bouwblokken, zijn samengevat in de onderstaande figuur. Links staat de mens-kant van identiteit, rechts de representatie in digitale systemen.

Figuur 4: (digitale) identiteit en de belangrijkste technische bouwblokken

Een vertrouwensnetwerk is cruciaal

Voor toepassingen zoals wallets is een vertrouwensnetwerk of trust framework nodig: issuers en verifiers moeten elkaar vertrouwen. Het werken met één onderwijsidentiteit draagt bij aan het onderlinge vertrouwen tussen de deelnemers aan een vertrouwensnetwerk. Federatieve oplossingen sluiten hier goed op aan: in een federatie maken leden afspraken over vertrouwen, protocollen en interoperabiliteit, en ze bouwen en beheren samen. Bij federaties in het onderwijs worden sommige dingen centraal door één van de deelnemers geregeld (zoals het organiseren van eduID door SURF) en andere dingen decentraal gelaten (bijvoorbeeld het verlenen van autorisaties aan gebruikers door onderwijsinstellingen).

SURFconext is een voorbeeld van zo'n federatieve oplossing. SURFconext laat gebruikers met één gebruikersnaam en wachtwoord inloggen bij alle clouddiensten die een onderwijsinstelling gebruikt. Met meer dan 190 aangesloten instellingen (meer dan 2 miljoen gebruikers) en bijna 3.000 aangesloten clouddiensten, is SURFconext een succesvol voorbeeld van een groot en goed functionerend vertrouwensnetwerk.

Samengevat

eduID is een persoonsgebonden, eenduidige basisidentiteit voor lerenden om overal in mbo, hbo en wo aan te tonen wie je bent. Het vormt het fundament van één digitale onderwijsidentiteit. eduID wordt breed in het Nederlands vervolgonderwijs geïmplementeerd. Een wallet is een digitale portemonnee om gegevens over jezelf te bewaren en uit te wisselen. Wallet-gebruikers hoeven alleen te delen wat strikt nodig is, waardoor zij hun privacy beter kunnen beschermen. Dankzij een onderliggend vertrouwensnetwerk kan controle van gedeelde gegevens geautomatiseerd plaatsvinden en is handmatig werk niet nodig. Wallets bieden in de nabije toekomst interessante mogelijkheden voor het onderwijs, onder meer voor het organiseren van toegang tot onderwijs en digitale systemen, en voor het uitwisselen van studieresultaten.

3. IMPLEMENTATIE EN SAMENWERKING

De overgang naar één digitale onderwijsidentiteit voor lerenden in mbo, hbo en wo gebeurt niet van vandaag op morgen. In dit laatste deel staan we kort stil bij implementatie in het onderwijs, Europese samenwerking en leidende principes voor het vervolg.

Brede implementatie binnen onderwijsinstellingen nodig

eduID is georganiseerd voor en door de onderwijssector, zonder commercieel belang en met oog voor publieke waarden – zoals privacy. Onderwijsinstellingen kunnen veel profijt hebben van één digitale onderwijsidentiteit waarin de lerende centraal staat. Het is een randvoorwaarde voor wendbaar georganiseerd onderwijs dat leren zonder drempels voor de lerende mogelijk maakt. Het draagt bij aan de vereenvoudiging van administratieve processen en systemen, en het reduceert foutgevoelig handwerk.

De sector kan pas de volle potentie van eduID benutten als iedereen het gebruikt. Daarom is een brede implementatie in mbo, hbo en wo nodig. Dat vraagt tijd, menskracht en constructieve samenwerking. Instellingen hebben in het verleden laten zien dat ze dit kunnen, bijvoorbeeld met SURFconext, maar ook met het gezamenlijk organiseren van inschrijven en aanmelden.

In Npuls werken mbo, hbo en wo er samen met SURF aan om de nieuwe manier van werken met eduID en wallets verder te ontwikkelen. Het gaat daarbij niet alleen om een technische verandering, maar ook om een organisatorische. Daarnaast is er aandacht nodig om met de nieuwe mogelijkheden te leren omgaan: voor lerenden, docenten, instellingen, stage-bedrijven en andere betrokkenen. De verandering gaat stapsgewijs, in de eerste fase blijven de bestaande instellingsidentiteiten en eduID naast elkaar bestaan.

Afstemmen over de landsgrenzen

Studentmobiliteit stopt niet bij de landsgrenzen. Voor een succesvolle Nederlandse digitale onderwijsidentiteit in mbo, hbo en wo, aansluiten op ontwikkelingen in Europa en daarbuiten is dus belangrijk. In Europa gaan landen op verschillende manieren om met onderwijsidentiteit; oplossingen die in Nederland succesvol zijn, zijn in andere landen niet altijd toepasbaar – en vice versa. Nederland mag bijvoorbeeld DigiD niet breed inzetten voor het onderwijs, in andere landen kan iets soortgelijks wel.

Een aantal Europese landen is ook met een eduID-variant bezig; het heeft dezelfde naam, maar vaak een andere conceptuele en/of technische invulling. De ontwikkelaars uit verschillende landen zoeken elkaar op en proberen de verschillende varianten te stroomlijnen en op elkaar aan te sluiten. Op deze manier bouwen ze bottom-up aan interoperabiliteit. Deze manier van samenwerken heeft zich als kansrijker bewezen dan het top-down verplicht stellen van centrale oplossingen. Er kan namelijk veel beter rekening worden gehouden met de specifieke omstandigheden in de verschillende landen. Eduroam – het wereldwijde, veilige wifi-netwerk voor onderwijs en onderzoek – is bijvoorbeeld op deze manier tot stand gekomen.

Leidende principes

In Nederland en internationaal is er nog veel te doen. Bij het uitwerken van Nederlandse oplossingen én bij het afstemmen met andere landen en Europese initiatieven, hanteert SURF de volgende principes als leidraad.

- Oplossingen zijn gebruiksvriendelijk, bieden meerwaarde voor de gebruiker en passen bij de 'reis' die lerenden in het onderwijs afleggen.
- Veiligheid en privacy zijn vanzelfsprekend gewaarborgd.
- Digitale systemen zijn betrouwbaar en solide.
- Interoperabiliteit – het probleemloos samenwerken van digitale systemen – wordt geregeld op basis van open standaarden en met transparante besluitvorming en beheer.
- De onderwijssector versterkt haar digitale autonomie, we voorkomen vendor lock-ins.

Samengevat

Om alle voordelen van eduID te benutten is een brede implementatie in mbo, hbo en wo nodig. Dat vraagt om tijd, menskracht en constructieve samenwerking. We werken stapsgewijs: voorlopig blijven de bestaande instellingsidentiteiten en eduID naast elkaar bestaan. Omdat studentmobiliteit niet stopt bij de landsgrenzen, is afstemming met andere Europese landen noodzakelijk. De context van de landen verschilt, daarom gelooft SURF het meest in een aanpak waarbij landen bottom-up toewerken naar interoperabiliteit tussen hun digitale oplossingen. Het kompas van SURF is daarbij gericht op gebruiksvriendelijkheid, veiligheid, privacy, betrouwbaarheid, goede governance en behoud van autonomie van de onderwijssector.

VERDER LEZEN

 www.surf.nl/themas/identiteits-toegangsbeheer

CONTACTPERSOON

Michiel Schok: michiel.schok@surf.nl